

Barbro Svensson:

Komvux fungerar i stort sett bra — men låt inte detta faktum dölja problemen

Barbro Svensson, ordförande i LR:s komvuxlärarråd, ger här fackliga synpunkter på komvux i dag och i framtiden. Hon pekar på nya arbetsfält, granskar kritiskt den nya läroplanen och ställer en rad krav som är angelägna för komvuxlärare.

□ □ Den kommunala vuxenutbildningen har existerat i snart femton år. I dess första decennium handlade det om utveckling och expansion — från i huvudsak teoretiska ämnen till också yrkesinriktade ämnen och också vad beträffar volymen.

Sedan ett par år är det stopp för volymmässiga öknings. Liksom all annan skolverksamhet har komvux fått känna av den ekonomiska åtstramningspolitiken.

— Trots allt detta vill jag gärna vara optimistisk och se ljus på komvux' framtid. Genom sitt flexibla ämneskurs-system och sina möjligheter att ge såväl grundutbildning som fort- och vidareutbildning är komvux en mycket viktig utbildningssektor. Jag tror inte att den kommer att minska i betydelse, även om delar av dess verksamhet kan komma att förändras.

För komvuxlärarna i teoretiska ämnen är dock den akuta situationen oroande. De nedskärningar som aviseras i årets budgetproposition gör t ex för Stockholms del att ett 20-tal lärartjänster försvinner. Det är inte säkert att alla dessa lärare kan erbjudas plats i ungdomsskolan.

Det är därför med tillfredsställelse vi hälsar SFI-kommitténs förslag att föra över svenska för invandrare till kommunerna. Utbildningen skulle tillföra komvux ett stort timunderlag. Genom att samla all invandrarundervisning under samma tak, skulle vi också på ett helt annat sätt än idag kunna lösa en rad praktiska och pedagogiska problem.

Även inom den expanderande grundvuxutbildningen finns arbetsmöjligheter för 16-lärare. Dessa har enligt bestämmelserna rätt att undervisa upp till en tredjedel av sin tjänst i grundvux. Kanske hamnar vi i just denna sektor något i konflikt med andra lärargrupper.

Effektivare grundvux

Komvuxlärarna motsätter sig bestämt förslaget att grundvux' utbyggnad skall ske på bekostnad av gymnasietimmar. Nödvändiga besparingar skulle i stället kunna göras genom att effektivisera grundvuxutbildningen. Den är mycket resurskrävande och måste därför utsättas för en rejäl analys och utvärdering.

Den yrkesinriktade utbildningen har ännu inte drabbats av nedskärningar. Jag hoppas att det inom denna sektor skall finnas arbetsmöjligheter också för lärare i teoretiska ämnen. De förändringar som nu sker t ex inom kontorsvärlden, tvingar fram ett stort och differentierat behov av utbildning. Det bör kunna tillgodoses bl a genom särskilda yrkesinriktade kurser inom "teori"-lärarnas kompetensområden. Här är det fritt fram för initiativ från både enskilda lärare och grupper. Jag tror att det vore lyckligt för komvux om föreskrifterna mindre markerat än idag delade upp kursutbudet i en yrkesinriktad och en teoretisk del. Den definition av yrkesutbildning som tillämpas i dag är, tycker jag, alltför snäv.

Kurser, som syftar till att utbilda människor för mer eller mindre bestämda arbetsuppgifter eller arbetsområden, kan ju ha ett teoretiskt innehåll lika väl som ett praktiskt. Och frågan är om inte all s k teoretisk utbildning ytterst ändå skulle kunna betraktas som yrkesinriktad, även om vägen fram till målet må vara något längre. Den strikta uppdelningen låser mer än den skapar rum för konstruktiva lösningar.

Jag tror att det är oerhört viktigt att komvux får vara mycket flexibel. För att den skall kunna vara det, krävs att man fortlöpande gör analyser av vad enskilda individer och yrkesgrupper menar sig behöva av utbildning och av vad arbetsmarknaden önskar och behöver.

Det är en mycket heterogen grupp människor som söker sig till komvux. Önskemålen och behoven kan skifta starkt. Där finns vuxna med ofta lång arbetslivserfarenhet som behöver komplettera sina kunskaper i enstaka ämnen; vuxna som beslutat sig för eller tvingas att byta yrke och behöver en helt ny grund; invandrare med skiftande bakgrund och skiftande mål för sina studier; ungdomar som av olika skäl måste komplettera sin utbildning. Här finns de många som vill skaffa sig behö-

Barbro Svensson är ordförande i LR:s komvuxlärarråd. Hon ser optimistiskt på framtiden även om hon är oroad för vad som kommer att hända med de teoretiska ämnena.

FOTO: LARS G SÄFSTRÖM

riighet för högskolestudier. Och de som vill öka sitt allmänskunnande för att bli bättre rustade att fungera i arbetslivet, som samhällsmedborgare, som föräldrar.

Magistrala mål

Från den 1 juli 1982 får komvux en egen läroplan, som markerar skolformens profil.

LR:s komvuxlärarråd har följt komvuxutredningens arbete med denna läroplan. Vi har vunnit gehör för åtminstone vissa synpunkter. Men nöjda kan vi inte säga att vi är.

De mål som formuleras för komvux' verksamhet är magistrala. De förutsätter — om de skall kunna förverkligas — helt andra resurser än dem vi i dag har. Komvux är en billig skolform, som arbetar under delvis helt andra villkor än ungdomsskolan. Timtalet för kurserna är hårt beskuret. För det mesta saknar verksamheten egna lokaler. Tillgången på institutioner och andra nödvändiga utrymmen är därför ofta begränsad och komvux har fått vänja sig vid att komma i andra hand. Huvudlärare och institutionsföreståndare saknas och kuratorsresursen täcker inte på långa vägar behovet.

Läroplanen betonar vikten av att verksamheten anpassas och inriktas mot i första hand följande målgrupper: korttidsutbildade, resurssvaga och socialt utsatta personer. Med tanke på de knappa resurserna och den högt uppdrivna studietakten ställs här oerhört stora krav på lärarna. Den successiva förändringen av elevunderlaget har gjort att lärarna har fått alltmer omfattande kurativa uppgifter. I komvux finns inte idrottsdagar, ttf och liknande aktiviteter. Lärarnas studiedagar är lagda utanför undervisningen. Vår undervisningstid är alltså effektiv, dvs varanda lektionstimme tas ut. Inte sällan har komvux kortare terminer än ung-

domsskolan. Arbetstakten för lärarna blir därför mycket pressad. Med tanke på allt detta är det svårt att se hur lärarna skall kunna leva upp till läroplanens mål. Spännvidden över olika nivåer innebär också att en och samma lärare med tjänst i komvux kan ha sin undervisning fördelad över alla stadier, från lågstadiet (grundvux) till postgymnasiala kurser.

Tveksamt om etappstudier

Den nya läroplanen bygger vidare på komvux' organisationsform som ett ämneskursystem. Varje ämne delas nu i etapper (1-4). Den första etappen motsvarar grundskolans högstadium, och de övriga gymnasieskolan. Man lämnar ungdomsskolans linjesystem. Differentieringen skall i stället förverkligas genom att varje kurs delas in i grunddel och fördjupningsdel. Modellen har prövats i försöksverksamhet under fyra läsår. Utvärderingen av den, vilken ligger till grund för beslutet, lämnar så mycket i övrigt att önska att jag tvekar om man skall lyckas genomföra idén utan mycket stora problem.

Det som komvuxlärarna reagerat starkast emot är den pedagogiska "pek-pinnen", som föreskriver en bestämd form för uppläggning av varje kurs-etapp. Begreppet fördjupning har också skapat förvirring — en entydig tolkning saknas. Men tanken är tydligen den att på grund av att grupperna med det nya systemet kommer att bli än mer heterogena, så måste det finnas utrymme för individuell utveckling och för speciella kursmoment som kanske inte engagerar eller passar alla. Man hänvisar också till vuxnas skiftande erfarenheter och behov. Som tanke är det hela inte så dumt. Men vi har som sagt en redan hög studietakt och ett snällt tilltaget timtal. Den här modellen gör då att man måste stryka eller tona ner vissa moment i baskursen. Detta kan i varje fall i

vissa ämnen – medföra en kvalitets-sänkning av utbildningen. Med tanke på att delningstalet för en grupp i komvux är så högt som 35 kan det komma att bli praktiskt taget omöjligt att genomföra den tänkta individualiseringen. Den förutsätter tid, men den förutsätter också lokaler, grupprum, referenslitteratur och mycket annat, som ofta inte finns.

Använd sunda förnuftet

Ute i landet har man nu startat en omfattande fortbildning inför genomförandet av den nya läroplanen. Ambitionen måste givetvis vara att vi gör det bästa möjliga av det nya. Jag tror att det är synnerligen nödvändigt att också här använda det vanliga, sunda förnuftet och inte spänna bågen för högt. Då kan man alldeles missa målet.

Att läroplansförfattarna varit medvetna om att ett alltför stort krav på individualisering kan medföra komplikationer, avslöjas bl a i följande formulering: "I vissa ämnen är det nödvändigt att deltagarna väljer vissa moment som i och för sig inte är nödvändiga för den kurs (etapp) de genomgår men som krävs som underlag för fortsatta studier i påföljande kurs (etapp)." "Jag tycker att det är viktigt att påpeka att idén med grunddel och s k fördjupning egentligen inte är något revolutionerande nytt. Det är väl varje lärares ambition att så långt som möjligt tillgodose individuella önskemål och att anpassa kursinnehållet efter elevernas kapacitet och behov. Men det som går bra i en grupp fungerar inte i en annan. Därför är det väsentligt att vi får behålla friheten att arbeta efter olika metoder och efter vad situationen kräver."

Betygsättningen – ett problem

Ett annat problem med det nya systemet kan komma att bli betygsättningen. I den nya läroplanen föreskrivs att betyg i komvux' grundskolekurser skall följa samma princip som betygsättningen i grundskolan. Ingen given procent-

FOTO: SVEN OREDSON

sats anges för de olika betygsgraderna. Normalt skall antalet fyror och tvåor dock vara fler än antalet femmor resp ettor.

I komvuxutredningens förslag om gymnasieskurser påpekar man att eftersom ämnesindelningen i etapper inte har en direkt motsvarighet i gymnasieskolans linjer och årskurser kan kursdeltagarna i komvux inte utan vidare jämföras med motsvarande elevgrupp i gymnasieskolan. "Kursdeltagarna i etappindelade kurser i komvux bör därför utgöra en egen referensgrupp." Kvalitetsmässigt skall utbildningarna vara likvärdiga, men innehållsmässigt kan de skilja sig åt. Det här skapar onekligen problem. Efter vilka normer skall betygen i komvux sättas? Utredningen bollar över frågan om behörighetsregler för antagning till högskolan till UHÄ. Jag vill inte gå in i ett detaljerat resonemang kring den viktiga betygs- och kompetensfrågan.

I komvuxlärarrådet har vi dock med kraft strukit under att det är viktigt att

den analyseras noga. En väg att gå vore att koppla loss helt från ungdomsskolans betygssystem och – här lånar jag ett förslag jag hört framföras och tycker förefaller vettigt – införa betygsgraderna ej godkänd, godkänd och ett högre betyg som ger särskild behörighet för högskolestudier.

Komvux står i dag inför stora förändringar. Nedskärningar och restriktioner tvingar fram omorganisationer av verksamheten ute i kommunerna. Den nya läroplanen kräver anpassning till ett i vissa stycken helt nytt system. Komvux har inte fått någon genomförandekurs, (som det hemska ordet lyder). Medel för fortbildning skall tas ur den s k schablonen. Den är redan hårt naggad i kanten. Det är viktigt att man på lokal nivå med kraft för fram det rättmätiga kravet att lärarna får förfoga över medel som ersättning för merarbete. Komvuxlärarrådet har fört ut information om detta i ett Förhandlingsnytt.

Apropå fortbildning. Många komvuxlärare har kommenterat de nya regler

som träder i kraft den 1 juli 1982. Det som framför allt är ett problem är de korta högskolekurserna som löper över ett antal veckor. Vår verksamhet fungerar så, att det blir mycket svårt att sätta in en vikarie för så pass lång tid. Lärarna önskar därför att det blir möjligt att få undervisningsvolymen för terminen sänkt, med så många timmar som motsvarar en eller ett par kurser. Det är angeläget att dessa synpunkter beaktas. Som komvuxlärare sedan många år vet jag vad ett avbrott mitt i terminen betyder för eleverna.

Komvuxlärarna har en i långa stycken besvärlig arbetssituation. I komvuxlärarrådet är vi eniga om att de som arbetar i komvux känner varmt för sin skolform. De lägger ner ett enormt arbete både på undervisning och på att stödja och hjälpa sina elever. Vi möts på jämställd fot som vuxna människor och en undervisningsgrupp blir lätt också en vänggrupp. Ungdomar som kommer till oss känner trivsel och studiero på ett annat sätt än de kanske tidigare gjort i skolan. Men dessa fakta får inte dölja de problem som gör vår arbetsvardag jobbig. Åldersskillnaden hos våra kursdeltagare och skillnaden i fråga om bakgrund, ambition och förutsättningar, ställer krav på fantasi och flexibilitet, krav på engagemang och uppfinningsrikedom, som gör att många lärare känner sig pressade. Vi anser därför, att det vore helt rimligt om komvuxlärarna finge följande krav tillgodosedda:

- Sänk usk – med tanke på intensiteten i studietakten
- Ersättning i tid för oregelbunden arbetstid med ofta sena kvällar
- Regjäla resurser för huvudlärar- och institutionsföreståndaruppgifter
- Betydligt ökade resurser för kurativa insatser
- Bättre och mer ändamålsenliga lokaler.

Till slut, en personlig kommentar. Den kan måhända uppfattas som kontroversiell. Men den har föranletts av många, många samtal med komvuxlärare för vilka detta är en angelägen fråga – och det är den också för mig.

Enligt regerings och riksdags beslut skall komvux i första hand tillgodose de "resurssvaga". Det är förvisso både riktigt och viktigt. Men man bör inte i sammanhanget förringa betydelsen av kvalificerad utbildning för människor, som redan är etablerade och finns ute i arbetslivet. Vi bör få vara en viktig resurs också för dessa människor, i kraft av vår kompetens, och för samhällsnyttans skull. Vi måste hjälpa de svaga. Men det är precis lika viktigt att vi står till förfogande för dem som inte på annat sätt kan få den fort- och vidareutbildning som gör dem skickade att göra en god insats i vårt samhälls- och arbetsliv. Det må kallas teoretisk utbildning eller yrkesutbildning. Ytterst handlar det om att ta vara på resurser.

Barbro Svensson

FOTO: SVEN OREDSON

Den nya läroplanen

för kommunal vuxenutbildning (L-VUX 82) kommer snart att distribueras över landet från Liber förlag. Lärarnas riksförbund har i ett brev till landets skolstyrelser och berörda skolchefer föreslagit att alla lärare som tjänstgör inom den kommunala vuxenutbildningen borde få ett eget exemplar av den nya läroplanen på arbetsgivarens bekostnad. ■